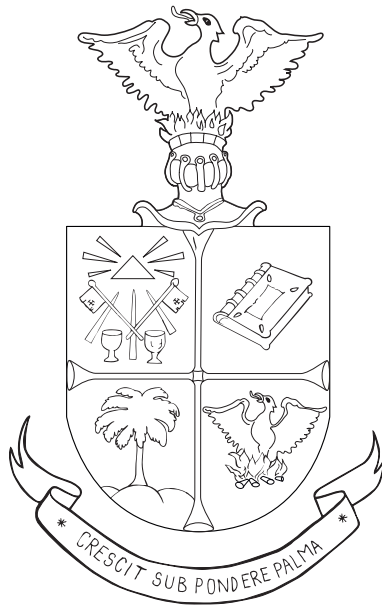

Glossa Iuridica

VII. évfolyam, 3-4. szám

Glossa Iuridica

VII. évfolyam, 3-4. szám

Budapest, 2020

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

A SZOROZATELKÖVETÉS NYOMOZÁSA

KOVÁCS GYULA
mb. oktató (KRE ÁJK)

„A sorozathoz tartozás fő kritériuma nem az, ha egy adott területen elszaporodnak az azonos típusú vagy azonos kategóriába tartozó bűncselekmények. Sorozatelkövetésről akkor beszélünk, ha a rendelkezésre álló adatokból megállapítható, hogy bűncselekmények huzamosabb időn keresztül történő elkövetéséről és azonos elkövetőről vagy elkövetőkről, illetve elkövetői körről van szó.” (sz. n.)

Bevezetés

Megvallom, e tanulmány megírásakor kacérkodtam a gondolattal, miszerint – a szükséges forrásmegjelölés és kiegészítések mellett – idemásolom Dobos János *Modell a bűncselekmény-sorozatok felderítéséhez* című szakcikkét, amely lényegében a sorozatelkövetés nyomozásáról szól, és legelőször 1981-ben jelent meg a *Belügyi Szemle* hasábjain,¹ majd 2015-ben a Dobos-könyvben látott napvilágot.²

*A szerző a hivatkozott műben az utazóbűnözők leleplezésének taktikai alapjairól, az utazóbűnözők bűncselekményei vizsgálatának logikai modelljéről, a bűncselekmény-sorozatok felismeréséről és behatárolásáról, valamint a modell gyakorlati alkalmazásáról értekezik.*³

Az ötletet hosszas töprengés után elvettem (nem kacérkodtam tovább a gondolattal). Nem azért nem, mert Dobos-mester sorozatelkövetéssel kapcsolatos – idestova negyven esztendővel korábbi – írása nem állná ki az idők próbáját. Sokkal inkább azért, mert a szakcikk egykori (és alapjaiban ma is helytálló) megállapításait az eltelt évek alatt mi, a kriminalisztika gyakorlati művelői és oktatói is tovább gondoltuk (ha úgy tetszik továbbfejlesztettük),

1 DOBOS János: Modell a bűncselekmény-sorozatok felderítéséhez. *Belügyi Szemle*, 1981/6, 13-20.

2 DOBOS János: *Modell a bűncselekmény-sorozatok felderítéséhez*. In: Kovács Gyula (szerk.): Dobos-könyv – Emlékkönyv dr. Dobos János születésének 80. évfordulója tiszteletére. Budapest, Patrocinium, 2015, 37-45.

3 Megjegyzendő, hogy a kérdéses szakcikknek továbbgondolt, és némileg sajnos 'meghúzott' változata *Az utazóbűnözők forró nyomon üldözése* címmel előadás formájában hangzott el 1981-ben Siófokon, a XIII. Nemzetközi Kriminalisztikai Szimpóziumon. In: BALÁZS László (szerk.): XIII. Nemzetközi Kriminalisztikai Szimpózium, Siófok, 1981. Budapest, BM Könyvkiadó, 1982, 127-130.

és napjainkban a korábbiakhoz képest némiképpen eltérőbb rendszerben oktatjuk (és a gyakorlatban alkalmazzuk).

A sorozatelkövetés nyomozása ugyanis (és nem melleleg) *tantárgy a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán* 2014 őszén indult Bűnügyi szakjogász szakirányú továbbképzésen.⁴ Erre tekintettel *e tanulmány elkészítésének és közzétételének* alapvető célja, hogy a tananyag elsajátításához és értelemszerűen a vizsgák abszolválásához segítségére legyen a hallgatóknak.⁵

A sorozatelkövetés nyomozása – a bevezető fejezetet nem számítva – *öt részből áll.* Az *első* a sorozat-bűncselekmények címet viseli. A *második* a sorozathoz tartozás felismerésének lehetőségeit részletezi. Ezen belül kitér a bűnözői perszeverenciára; a sorozathoz tartozás felismerésének az alapjára; a szituációs ismérvek vizsgálatára (amely a sorozatelkövetés felismerése érdekében történik); a sorozatelkövetés felismerésének egyéb szempontjaira. A *harmadik* rész a sorozatelkövetés 'összehozásának' a lehetőségeit veszi számba, a *negyedik* pedig a sorozatelkövető 'ölbe tett kézzel' történő elfogásának a titkáról lebbenti fel a fátylat. Az *ötödik* rész azokat a segédleteket veszi számba, amelyeket a sorozatelkövetés nyomozása során lehet és kell hadrendbe állítani (és szól azokról is, amelyek már elavultak).

A következőkben tehát – röviden, mondhatni vázlatosan és kifejezetten gyakorlati nézőpontból megközelítve – *a sorozatelkövetés nyomozásáról*, azon belül jellemzően a felderítéséről *lesz szó.*

Lesz. Előtte ugyanis hadd tegyek közkinccsé néhány 'eretnek' gondolatot, amely a *sorozat-bűncselekmények felismerése és bizonyítása* témával, illetve a helytelen tantárgymegnevezéssel kapcsolatos⁶ (előre látom, néhányan nem fognak érte szeretni).

A sorozat-bűncselekményeket a nyomozó hatóság nem felismeri, hanem *felderíti* (lásd pl. az *ügytől a személyig* modellt⁷). *A nyomozó hatóság* legfeljebb *azt a helyzetet ismeri fel, ami sorozatelkövetés gyanújára utalhat* (pél-

4 Oktatók: Kovács Lajos ny. r. ezredes, rendőrségi főtanácsos, címzetes egyetemi docens és jómagam (tantárgykód: AJ BSZJ150201K).

5 E tanulmány elkészítéséhez – a hivatkozott források mellett – felhasználtam *A sorozat-bűncselekmények nyomozása* című előadásom PowerPoint anyagát. Elhangzott 2020. február 15-én 08:00-09:30 óra között (Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Bűnügyi szakjogász szakirányú továbbképzés).

6 A sorozatelkövetések nyomozása, a *sorozat-bűncselekmények felismerése és bizonyítása* tantárgymegnevezéssel szerepel a KRE ÁJK BSZK szakirányú továbbképzés 2. félévi tematikájában, illetve tantárgyleírásában.

7 Az *ügytől a személyig* modell az úgynevezett *ismeretlen tetteses ügyek* nyomozásának a sémája.

dául: adott területen egy bizonyos bűncselekménytípus elkövetése jelentős mértékben megnő). Ezzel összefüggésben írja Kovács Lajos az *Emberölések nyomozása* című szakkönyvben: „[e]lső és alapvető feladat a sorozatjelleg felismerése, ami sokszor nem könnyű feladat, esetenként szinte lehetetlen”.⁸

A helyzETFelismerést és a detektálást követően *a már felderített sorozat-bűncselekményeket* – amennyiben ismerTTé válik vagy válnak az elkövető(k) – *a nyomozó hatóság* nem bizonyítja, hanem *vizsgálja* (lásd pl. a *személytől az ügyig* modellt⁹). Ez emberemlékezet óta így van, de az új Be.¹⁰ hatálybalépésétől különösen igaz: a 384. § (2) bekezdése szerint, „a nyomozás felderítésből és vizsgálatból áll”. Éppen ezért helytelen a *sorozat-bűncselekmények felismerése és bizonyítása* tantárgyelnevezés. A helyes megnevezés: *a sorozat-bűncselekmények nyomozása (felderítése és vizsgálata)* – lenne.

A *bizonyítás* helyett azért (is) *célszerűbb a vizsgálat kifejezés*, mert a bizonyítás a maga eszközeivel – a nyomozás során foganatosított intézkedésekhez és eljárási cselekményekhez képest – lényegesen szűkebb területen mozog, még akkor is, ha egyébként ‘túlterjeszkedik’ a nyomozási szakaszon. Ez ténykérdés, amely különösebb indokolást nem igényel: bőségesen elegendő, ha a Be. rendszertani felépítését vesszük alapul. Vizsgáljuk meg a kérdést egy kicsit részletesebben:

- a) egyfelől *a Be. 165. §-ban felsorolt bizonyítási eszközökkel korántsem merült ki a nyomozó hatóság ‘fegyvertára’*. Elég, ha csupán a büntetőeljárás törvényben nem nevesített eljárási cselekményekre utalok (pl. előzményi iratok és más hatósági iratok beszerzése, az ittas vagy bódult állapot ellenőrzése, illetve a szagazonosítás),¹¹ de említhetem a Be. által nevesített adatszerző tevékenységet (261–270. §), a bizonyítási cselekményeket (206–213. §), vagy a szinte felleltározhatatlan kényszerintézkedéseket (271–338. §);
- b) másfelől *a bizonyítás túlterjeszkedik a nyomozási szakaszon*, hiszen a vád bizonyításához szükséges tények feltárása, az alátámasztásukra szolgáló eszközök rendelkezésre bocsátása, illetve beszerzésének indítványozása a vádlót terheli [Be. 164. § (1) bekezdése]. E vádlói feladatkör a Be. 7. § (1) bekezdéséből (is) ered: *a vád bizonyítására a vádló köteles*.

8 Kovács Lajos – BóI László – GIRHINY Kornél: *Emberölések nyomozása*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019, 243.

9 *A személytől az ügyig* modellt akkor alkalmazza a nyomozó hatóság, amikor *a tettes eleve ismert*, vagy a felderítés eredményeképpen *ismertté vált*. Részletesebben lásd DOBOS János – Kovács Gyula: *Kis nyomozástan*. Budapest, Dr. Kovács Gyula [KGyul@], 2020, 156-163.

10 A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.).

11 A nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól szóló 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet 59. § és 80–84. §.

Hangsúlyozom: *a nyomozó hatóság* a sorozat-bűncselekmények helyett, *legfeljebb azt a helyzetet ismeri fel, amely sorozatelkövetés gyanújára utalhat*. Ebből következik (és most valamennyire előreszaladunk), hogy *a sorozatelkövetés nyomozása* (felderítése és vizsgálata) *lényegében négy szakaszra osztható*:

1. valamely bűncselekményfajta sorozatos előfordulásának észlelése (*felmerül a sorozatelkövetés gyanúja*),
2. az elemző-értékelő munka és az összehasonlító ügyelemzés eredményeképpen a sorozatelkövetés *detektálása* (*a gyanú megalapozása*, ami nem azonos a személyre szabott megalapozott gyanúval): tulajdonképpen *megbizonyosodunk arról, hogy valóban sorozatelkövetéssel van dolgunk*,
3. *a folyamat* (sorozatelkövetés) *megszakítása*, az ismeretlen elkövető (vagy elkövetők) kilétének a megállapítása (az *ügytől a személyig* modell),
4. az elkövető(k) személyével (vagy az elkövetői körrel¹²) kapcsolatba hozható *sorozat-bűncselekmények vizsgálata* (*a személytől az ügyig* modell).

Most pedig – végre valahára – térjünk rá a sorozat-bűncselekményekre.

1. A sorozat-bűncselekmények

Köznapi értelemben sorozat alatt az azonos vagy hasonló jellegű dolgok (összefüggő) egymásutánját értjük. *A sorozatot alkotó* vagy *sorozatos* jelentése pedig egymást követő, sokszor ismétlődő események.¹³

Felmerül a kérdés: kriminalisztikai szempontból, mikor beszélhetünk sorozatelkövetésről?

Nem ritka, hogy egy adott közigazgatási területen (praktikusan a nyomozó hatóság illetékességi területén), vagy a terület egy jól elkülöníthető részén (pl. lakótelep, kirándulóövezet, ipari létesítmény) *elszaporodnak az azonos típusú, esetleg azonos kategóriába tartozó bűncselekmények* (betöréses lopás, rablás, a munkáltató sérelmére elkövetett, úgynevezett *munkahelyi* lopás stb.). *Vajon ez a jelenség, vagyis valamely bűncselekményfajta gyakori előfordulása, sorozatelkövetésnek minősül? A válasz: nem*, mert ha azonos kategóriába tartozó bűncselekményekből több történik, azok nem feltétlenül egy sorozatnak a részei.

12 Az azonos elkövetői kör az azonos elkövetőkhöz képest lazább összetételű csoportosulás. Az azonos elkövetői kör tajainak kisebb része egy-egy sorozatelkövetés végrehajtásakor változhat, vagyis bizonyos tagok cserélődnek, vagy néhány bűncselekmény elkövetéséből kimaradnak.

13 JUHÁSZ József – SZŐKE István – O. NAGY Gábor – KOVALOVSKY Miklós (szerk.): *Magyar értelmező kéziszótár*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1978, 1216.

Mi tehát – kriminalisztikai szempontokat figyelembe véve – a sorozathoz tartozás fő kritériuma?

A sorozathoz tartozás fő kritériuma az azonos elkövető(k) vagy elkövetői kör.¹⁴ Ebből eredően sorozatelkövetésről akkor beszélünk, ha a rendelkezésre álló adatokból megállapítható, hogy

- bűncselekmények huzamosabb időn keresztül történő elkövetéséről és
- azonos elkövető(k)ről vagy elkövetői körről van szó.

A kriminalisztikai szakirodalomban – nem meglepő módon – számos egyéb sorozatelkövetés-definíció használatos. *Barta Endre szerint*, a sorozatelkövetés „olyan analóg, szándékos, büntetendő cselekmények ismételt elkövetése, amelyeket egyesít a motiváció és az általános cél egysége, valamint a szoros belső kapcsolatuk”.¹⁵ *Lakatos János értelmezésében* a kriminalisztikai „csapda alkalmazása szempontjából bűncselekmény-sorozatról (sorozatelkövetésről) akkor beszélünk, ha a rendelkezésre álló adatokból megállapítható, hogy folyamatos vagy ismétlődő elkövetésről, és nem csupán hasonló, egyedi, egymástól független esetekről van szó”.¹⁶ Az *Emberölések nyomozása* című szakkönyv a sorozat-bűncselekmények meghatározásánál *lényegében Barta Endre megállapítására hivatkozik*, feltéve, „ha az adatokból látható, hogy azonos elkövető(i kör) által végrehajtott folyamatos vagy ismétlődő bűntettekről van szó”.¹⁷

*Speciális eset a sorozatban elkövetett emberölés, amelyet meg kell különböztetni a több ember sérelmére elkövetett emberöléstől, illetve a tömeggyilkosságtól. A több ember sérelmére elkövetett emberölést a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 160. § (2) bekezdés f) pontja szabályozza. A bűncselekmény befejezettségéhez legalább két ember halálának a bekövetkezése szükséges, és e minősített eset csak a Btk. 160. § (1) bekezdése szerinti bűncselekmény vonatkozásában alkalmazható.*¹⁸

A tömeggyilkos relatíve rövid idő alatt végez nagyszámú áldozatával. Például Vass Gyula 1961. április 25-én Szegeden, a Paprika utca 58. alatti családi házban hét órán át állt lesben, és ez idő alatt egyenként ölte meg az

14 KOVÁCS Gyula – NAGY József: *A kriminálmetodika elméleti és gyakorlati kérdései*. Budapest, Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyv Kiadó Zrt., 2013, 125.

15 BARTA Endre: *A sorozatbetörések felderítésének, bizonyításának elmélete és gyakorlata*. Budapest, Rejtjel Kiadó, 2001, 5.

16 LAKATOS János (szerk.): *Krimináltaktika (I. kötet)*. Budapest, Rendőrtisztviselői Főiskola – Rejtjel Kiadó, 2004, 93.

17 KOVÁCS – BÓI – GIRHINY i. m. 243.

18 KARSAI Krisztina (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó, 2019, 335.

ott lakó, és bizonyos időközönként hazatérő családtagokat (mindösszesen öt emberrel végzett).¹⁹ Nyilvánvaló, hogy ennek az ügynek a nyomozása nem a sorozatelkövetés felderítésének és vizsgálatának a szabályai szerint történt. Lényegében az emberölések között eltelt időszak (az úgynevezett ciklikusság) határolja el a sorozatgyilkost a tömeggyilkostól.²⁰

A sorozatgyilkos és a tömeggyilkos kriminalisztikai szakkifejezés. Büntető anyagi jogi szempontból mindkét elkövető esetében a Btk. 166. § (2) bekezdés f) pontja szerinti több ember sérelmére elkövetett emberölést kell megállapítani, feltéve, hogy a felelősségre vonás egy eljárásban történik. Természetesen az emberölés mindkét válfajában számos egyéb minősítő körülmény is felmerülhet, sőt, a célzatra tekintettel, akár más bűncselekmény is megállapítható (pl. a Btk. XIII. Fejezetében szereplő emberiesség elleni bűncselekmények valamelyike).

A Rendészettudományi szaklexikon értelmében, a „sorozatjellegű bűncselekmények: ismételten elkövetett, hasonló jellegű bűncselekmények, amelyeket összekapcsolhat ugyanazon elkövető, esetleg eszköz, mód, motiváltság, cél vagy a sértetti kör”.²¹ Az idézett meghatározás számos sebből vérzik: már a ’jellegű’ szót sem értem, de a ’nyelvészkedést’ itt és most kihagyom. A sorozatelkövetést azonban nem feltétlen a ’hasonló jellegű’ bűncselekmények elkövetése jellemzi, valamint a kérdéses deliktumokat nem ’összekapcsolhatja’, hanem összekapcsolja az ’egyzon elkövető’ (és elkövetők, illetve elkövetői kör). Az „esetleg [ugyanazon] eszköz, mód, motiváltság, cél vagy sértetti kör”²² pedig nem alapvető vagy fő kritériuma a sorozatelkövetésnek: ezek fontos ismérvek, de leginkább a sorozat-bűncselekmények detektálásakor van jelentőségük.

A ’hasonló jellegű bűncselekményekkel kapcsolatosan: a sorozatelkövetéssel összefüggésben különbséget kell tenni az úgynevezett tiszta (vagy klasszikus) és a vegyes sorozatok között. Tiszta sorozatról akkor beszélünk, amikor azonos bűncselekményeket (jellemzően azonos vagy hasonló módszerrel) követnek el (pl. útonállásszerű, tompa tárggyal történő leütéses rablás, vagy ajtóbefeszítés módszerével elkövetett betöréses lopás, ahol az elkövető a házhoz tartozó bekerített helyre a kerítés dróthálójának átvágásával hatolt be). Vegyes sorozatról pedig akkor van szó, amikor az elkövető(k) több ’műfajban’ (értsd: különböző bűncselekmények elkövetésében) érdekeltek (pl. bolti lopás, gazdátlanul hagyott kerékpár eltulajdonítása, személygépjárműfeltörés, és az utas- vagy csomagtér-

19 A szegedi Vass Gyula-ügyről részletebben: *Délmagyarország*, 1961/151. 4.

20 KOVÁCS – BÓI – GIRHINY i. m. 244.

21 BODA József (főszerk.): *Rendészettudományi szaklexikon*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019, 504.

22 Uo. 34.

ből lopás, személygépjárműről lopás). Ez utóbbi esetekben nem kérdés, hogy lényegesen nehezebb a sorozatot 'összehozni', vagyis a nagy számban előforduló különböző bűncselekményeket azonos elkövető(k)höz vagy elkövetői körhöz kötni.

A sorozatelkövetés felderítése azért kiemelten fontos, mert a sorozat-bűncselekmények és elkövetők különösen veszélyesek a társadalomra, mivel egy elkövetőhöz vagy elkövetői körhöz számtalan bűncselekmény kapcsolódik. A sorozatelkövetők felderítése esetén a nyomozó hatóság 'több legyet üt egy csapásra'.²³

Vizsgáljuk meg a sorozatelkövetést a bűnelkövetői oldalról: *hogyan lesz valakiből sorozatelkövető?*

A kezdő bűnelkövető az első bűncselekmény sikeres végrehajtása után 'nem áll le', hanem folytatja a bűncselekmények elkövetését.

Nagy kérdés, hogy *miért nem áll le?*

Az egyik ok az elkövető személyiségében rejlik (pl. egyfajta aberráció, amely a személy elleni erőszakos, illetve az erőszakos szexuális bűncselekmények megvalósításakor lehet jellemző). *A másik ok vagy inkább oksorozat az elkövető személyi körülményeihez és környezetéhez köthető:*

- az első bűncselekmény elkövetése után *a kudarcélmény hiánya* (nem 'bukott le' – ez egyfajta *elsődleges megerősítés*),
- *másodlagos megerősítés* a környezete részéről (pl. kriminális cselekményét ismerősök, barátok, számára respektábilis személyek helyeslik),
- *az első bűncselekmény elkövetését kiváltó ok* (a cselekvésre ösztönző készlet, hajtóerő vagy *drive*)²⁴ *nem, vagy csak részben szűnik meg*, illetve ismét jelentkezik (vagyis a *homeosztatis* egyensúly²⁵ *nem, vagy csak részben állt helyre, avagy megint felbomlott*). Ez utóbbi esetben egyszerre több ok is fennállhat.

23 Eredeti szóhasználatban: „Egy csapásra két legyet”. ERDÉLYI János: *Magyar közmondások könyve*. Pest, Erdélyi János, 1851, 1324.

24 *Drive (hajtóerő)*: Freud meghatározásában a hajtóerőn (*drive-on*) azt az erőösszeget értjük, amelyet egy ösztöntörékvés képvisel. A kognitív pszichológiában a hajtóerő egyfajta készlet, amely cselekvésre ösztönöz valamely cél elérése érdekében – <https://www.mimi.hu/pszichologia/hajtoero.html> (2020. 03. 03.)

25 *Homeosztatis*: önszabályozó, egy szervezet belső egyensúlyát (*a homeosztázist*) fenntartó. *Homeosztatis* *motívumok*: a homeosztázis fenntartásán keresztül a szervezet önfenntartásához kapcsolódnak. *Amennyiben a szervezet homeosztatis* *egyensúlya megbomlik, valamilyen* *fiziológiai hiányállapot keletkezik, azaz szükséglet lép fel. Ha a szükséglet nagyobb, mint amit a szervezet a belső tartalékainak mozgósításával ki tud elégíteni* a homeosztatis *folyamatok révén, akkor lép fel a drive, a viselkedésre készte-tő hajtóerő.* <https://www.mimi.hu/pszichologia/homeosztatis.html> (2020. 03. 03.)

Emlékeztetőül *a bűncselekmény elkövetésének a szakaszai széles értelemben és vázlatosan: a homeosztatisz egyensúly felbomlása* → megjelenik a hajtóerő (a *drive*) → motívumok harca → az aktuális magatartásforma eldöntése (lényegében a bűnös szándék keletkezése) → előkészület → kísérlet → befejezett bűncselekmény → a homeosztatisz egyensúly helyreáll.

A bűncselekmény sikeres megvalósításával a tettes a szükségleteit kielégítette, tehát a homeosztázis állapotában van (legalábbis darab-ideig), amely állapot az elsődleges és a másodlagos megerősítéssel párosul. *Az idő múlásával a homeosztatisz állapot ismét megbomlik, újból jelentkezik a késztetés (a drive) és kezdődik minden elölről.* Bizonyos számú bűncselekmény elkövetése után, az újabb késztetést követően már nincs 'motívumok harca', az 'aktuális magatartásforma' egyértelműen a bűncselekmény elkövetése lesz. Később az elkövető életkörülményeiben a bűncselekménnyel szerzett vagyon következtében pozitív változás áll be (anyagilag és egzisztenciális szinten egyaránt), az igény szintje növekszik, és a bűncselekmény megvalósítása már nem csupán eszköz a cél elérése érdekében, hanem egyfajta életforma.

2. A sorozathoz tartozás felismerése

Az előző (1.) fejezetben leszögeztük: *a sorozatelkövetés felderítése azért kiemelten fontos*, mert a sorozat-bűncselekmények és elkövetőik különösen veszélyesek a társadalomra. Ennek oka, hogy *az azonos elkövető(k)höz vagy elkövetői körhöz számtalan bűncselekmény kapcsolódik*, ezért a sorozatelkövetés detektálása és a folyamat megszakítása eminens bűnüldözői érdek.

Szó esett arról is, hogy *a kriminalisztika nyolcadik alapkérdését (Hasonló történt-e?) a nyomozás során mindig fel kell tenni*, kiváltképpen, ha egy bizonyos területen hirtelen megnövekednek az azonos vagy azonos típusú bűncselekmények; olyan deliktumok szaporodnak el, amelyeknek elkövetése eddig nem volt jellemző; a korábban rendszeresen előforduló bűncselekmények végrehajtása ismétlődően új és azonos módszerekkel történik (pl. a 'béke szigetének' aposztrofált vendéglátóegység környékén – különösen fizetésnapokon és hétvégeken – megjelenik, majd egyre növekszik az úgynevezett klasszikus, útonállásszerű leütéses rablások száma, vagy a tolvajok a lakótelepi társasházak előterébe már nem ajtóbefeszítés módszerével, hanem a bejárati ajtók elektronikus zárjainak dekódolásával hatolnak be).

Hangsúlyoztuk azt is, miszerint *a nyolcadik alapkérdés felvetésekor arra keressük a választ, hogy az inkriminált bűncselekmény része lehet-e egy*

sorozatnak, illetve az ismert vagy ismertté vált (felderített) tetteshez kapcsolható-e további bűncselekmény(ek) elkövetése?

2.1. A bűnözői perszeverencia

Mielőtt azonban rátérnénk arra a kérdésre, hogy a sorozatelkövetés felderítéséhez miképpen kell hozzákezdeni, és végig járnánk a sorozat-bűncselekmények nyomozásának a vizsgálati szakaszig (vagy a nyomozás befejezéséig) tartó rögös, illetve inkább vargabetűktől korántsem mentes útját, okvetlenül érinteni kell – hacsak vázlatosan is – a sorozatelkövetés okának egyik leglényegesebb elemét, a bűnözői perszeverenciát.

De, mi is az a bűnözői perszeverencia elmélet?

Perszeverencia: a szó eredetileg kitartást, állhatatosságot jelent.²⁶ A perszeverencia-elmélet lényege: a bűnözők megrögzötten ragaszkodnak kialakult szokásaikhoz, jól bevált módszereikhez, ezzel egyfajta *modus-képet festve magukról*.²⁷

A sorozatelkövetés felderítésének egyik legfontosabb kiindulópontja tehát a bűnözői perszeverencia, amely az általános törvényi tényállás elemeiből már ismert, úgynevezett szituációs ismérvek (elkövetés helye, ideje, módja és eszköze) azonosságában nyilvánul meg. (Vegyük észre azt is, hogy ez a négy ismérv négy kriminalisztikai alapkérdéssel azonos.)

Megjegyzendő, ez a perszeverencia-elmélet manapság már csak részben helytálló, mivel napjainkra kialakult a változékonyságra alapozó bűnelkövetői magatartás, amely szöges ellentéte a bűnözői perszeverenciának. A bűnelkövetők nem csak a bűncselekményfajtákat váltogatják (egy bűncselekménycsoporton belül 'több műfajban' érdekeltek), hanem a bűnözési területeket is (pl. vagyon elleni erőszakos bűncselekmények, pénzmosás, a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények).²⁸ Ugyanakkor az elkövetési módszerek vonatkozásában szintén roppantmód alkalmazkodóak és találékonyak, sőt, az azonos bűncselekmények elkövetésekor szándékosan változtatják a módszereiket (nyilván ők is olvasnak kriminalisztikai szak-

26 BAKOS Ferenc (szerk.): *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Budapest, Akadémiai Kiadó – Kossuth Könyvkiadó, 1984, 646.

27 TATÁR László: *Profilalkotás a bűnüldözésben*. In: KORINEK László – KŐHALMI László – HERKE Csongor (szerk.): Emlékkönyv Irk Albert egyetemi tanár születésének 120. évfordulójára. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2004, 177-181.

28 Vagyon elleni erőszakos bűncselekmények (Btk. XXXV. Fejezet 365–369. §); pénzmosás (Btk. XL. Fejezet 399–402. §); a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények (Btk. XLI. Fejezet 403–414. §).

könyveket). Mindezek után úgy tűnik, a perszeverencia-elmélet részben 'megdőlni' látszik.²⁹

2.2. A sorozathoz tartozás felismerésének az alapja

A sorozatelkövetés felderítéséhez, hogyan kezdek hozzá? Milyen úton indulok el?

A sorozathoz tartozás felismerésének alapja az elemző-értékelő tevékenység, valamint az összehasonlító ügyelemzés.

Az elemző-értékelő tevékenység olyan gondolkodási műveletek összessége, amelyek során

- a megismerés céljából vizsgálni kívánt *tényeket részekre bontjuk,*
- az *egyes részeket* (alkotóelemeket) külön-külön összességükben és kölcsönhatásukban *megvizsgáljuk,* majd
- a vizsgálódás eredményeképpen *valamilyen következtetést vonunk le* (ez a következtetés megnyilvánulhat döntésben is).

Az összehasonlító ügyelemzés nem más, mint a hasonló bűncselekményekre vonatkozó információk összevetése annak megállapítása érdekében, hogy azokat azonos elkövető vagy elkövetői kör hajtotta-e végre.

Az elemző-értékelő tevékenységhez, illetve az összehasonlító ügyelemzéshez, hogyan fogok hozzá? Melyek lesznek a kezdeti lépések?

A vizsgált bűncselekmények azonos elkövetőire utaló összefüggések felismerése tiszta (klasszikus) sorozatelkövetés gyanúja esetén *a szituációs ismérvek vizsgálatával és összehasonlításával kezdődik.* Megjegyzendő, hogy a tiszta sorozatelkövetésnél – a vegyes sorozatokhoz képest – olyan többletismérvek fordulnak elő, amelyek lényegesen megkönnyítik a detektálást. Ezek a többletismérvek (a szituációs ismérvek mellett) a következők:

- azonos bűncselekmények (pl. betöréses lopás),
- a szélesebb értelemben vett elkövetés helyének azonossága vagy hasonlósága (pl. hétvégiházás övezet, üdülőterület, pince, lakótelepen csak a legfelső emeleti lakások),
- a sértett személye (pl. idős, egyedülálló emberek),
- az elkövetés tárgya (pl. készpénz, ékszer, szórakoztató-, műszaki és/vagy háztartási elektronikai berendezések, stb.).

29 KATONA Géza: A bűnöző vállalkozás (MIHANCSIK Zsófia interjúja). *Budapesti negyed*, 1998/4, 209-217.

2.3. A szituációs ismérveknek a vizsgálata, a sorozatelkövetés felismerése érdekében

A szituációs ismérveknek a következő sajátosságait kell figyelembe venni az összehasonlító ügylelemzés során.

Az *elkövetés helyszíne*, a már említett betöréses lopás esetén lehet például hétvégi házas vagy nyaralóövezet, azon belül hétvégi ház, illetve nyaraló.

Az *elkövetés ideje*, általában évszakokhoz, hónapokhoz, napokhoz és napszakokhoz kötött. Az *elkövetés idejéhez tartozik a ciklikusság*, amely a bűncselekmény elkövetésének gyakoriságát, illetve a bűncselekmények között eltelt időt jelenti: például hetente vagy a hét meghatározott napján, illetve napjain, az adott napon belül bizonyos napszakban.

Megjegyzendő továbbá, hogy egyes bűncselekmények esetében az évszakok, a hónapok, illetve bizonyos napok és napszakok, az elkövetési hellyel és azon belül a 'támadott objektummal' jól összeegyeztethetők. Példának okáért:

- *a hétvégi ház feltöréseket* (ez is betöréses lopás) *télen*, jellemzően hétköznap, hétfőtől csütörtökig követik el, mert a tulajdonosok általában a hétvégi napokon ellenőrzik a nyaralójukat,
- *a lakásbetörések zömét ősztől tavaszig* hétköznap a délelőtti órákban, a nyári hónapokban pedig hétvégeken követik el.

Az *elkövetés módszere* és az elkövetési magatartás esetében bizonyos módszerek és magatartások az elkövetés helyszínéhez kötöttek (a munkahelyi lopást – nyilvánvalóan munkahelyen, a 'strandlopást' – strandfürdő, uszoda, nyaralóövezet területén, a terménylopást – mezőgazdasági területen, a poggyászlopást – vasúti pályaudvaron, vasútállomáson, vasúti szerelvényen, a vasúti dézsmát – az úgynevezett rendezőpályaudvaron stb. követik el).

Az *elkövetés eszköze* – nem meglepő módon – szintén *szoros összefüggésben áll az elkövetés módszerével*. Az elkövetés eszközei – a kényszerintézkedésekhez hasonlóképpen – ugyancsak felleltározhatatlanok. Túl azon, hogy az eszköz és a módszer szoros kapcsolatban állhat egymással, *léteznek olyan bűncselekmények*, illetve azon belül elkövetési magatartások és módszerek, *amelyek meghatározott eszközhöz kötöttek*. Egy kulcsra zárt teleajtót igencsak nehéz eszköz nélküli kinyitni (pl. feszítőszerszám, hamis, lopott vagy álkulcs szükséges hozzá), és az eltulajdonítani szándékozott személygépjármű ajtaja sem nyílik az *Ali Baba és a negyven rabló* arab meséből ismert „*Szezám, tárulj!*”³⁰ jelszóra.

30 McCaughrean, Geraldine – Burton, Richard Francis: *Ali Baba és a negyven rabló* (ford.: HONTI Rezső – VAJKAY Lajos). In: Az ezeregy éjszaka meséi. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1961, 265-310.

Ahhoz pedig, hogy a motorvezérlést leállító biztonsági elektronika ne működjön, a gépjárműtolvajnak rendelkeznie kell egy olyan szerkezettel, amellyel a motorvezérlést blokkoló elektronikát akadályozni tudja. A fegyveres elkövetéshez szükséges például lőfegyver, de legalábbis annak látszó tárgya, és sorolhatnám.

2.4. A sorozatelkövetés felderítésének egyéb szempontjai

A sorozatelkövetés detektálása érdekében, az összehasonlító ügyelemzés során, a szituációs ismérvek mellett, vizsgálni kell

- az elkövetés tárgyát és a sértett személyét (a sértettet, aki alkalmasint károsult, egyes bűncselekmények esetében pedig áldozat);
- a tényleges elkövetési magatartást (ez nem azonos a módszerrel, noha a külvilágban együtt jelenik meg), valamint az eredményt (a 'kvázi' eredményt³¹ egyaránt);
- az elkövetőt (aki lehet tettes, közvetett tettes, társtettes, vagy felbujtó és bűnsegéd);
- az elkövető célját (a célzatot) és a motívumot.

Valamennyi sajátosságot képtelenség felsorolni, az a kérdéses cselekmény büntetőjogi megítélésének és az eset összes körülményének a függvénye.

Nota bene: az elkövető személyére következtethetünk az

- elkövetés módszeréből,
- elkövetés eszközéből (magából az eszközből),
- eszközhasználat módjából,
- eltulajdonított dolgokból (ezek az elkövető szükségletére utalhatnak),
- el nem vitt és a helyszínen hagyott (idegen) dolgokból,
- elkövető elkövetés alatt, előtt és után (másképpen: helyszínen) tanúsított magatartásából.

Az összehasonlító ügyelemzés során, összefüggést kell keresni a folyamatban lévő ismeretlen tetteses, felderített (ismertté vált) ismeretlenes, eleve ismert tetteses ügyekben szereplő tárgyak és személyek között. Át kell tekinteni a megszüntetett vagy felfüggesztett, sőt, a korábban már vádemelési javaslattal befejezett ügyeket is.

31 *Kvázi eredmény:* nem tényállásszerű, vagyis olyan, a külvilágban beállott változás, amely az elkövetési magatartással összefüggésben jött ugyan létre, de a törvényi tényállásban nem szerepel (pl. lopás elkövetésekor az elkövetési tárgy kikerült a sértett birtokából, vagy a bűncselekmény elkövetésének egyéb 'következményei').

3. A sorozatelkövetés 'összehozásának' lehetőségei

Az előző (2.) fejezetben szó esett a bűnözői perszeverenciáról, valamint azt vizsgáltuk, hogy a sorozatelkövetés felderítése érdekében végzett elemző-értékelő tevékenység és összehasonlító ügyelemzés során, milyen szempontokat kell figyelembe venni.

Megállapítottuk, hogy a bűncselekmények azonos elkövetőire utaló összefüggések felismerése – jellemzően tiszta sorozatelkövetés esetén – az úgynevezett szituációs ismérvek (az elkövetés helye, ideje, módja és eszköze) vizsgálatával és összehasonlításával kezdődik.

Kitértünk arra is, hogy a szituációs ismérveket nem csupán az úgynevezett 'sorozat-összehozás', hanem általában a nyomozás során szintén vizsgálni kell (másképpen: a bizonyítás tárgyát ki kell rájuk terjeszteni), még abban az esetben is, ha ezek az ismérvek az adott bűncselekmény különös törvényi tényállásában nem szerepelnek. Ezek azok a „*tényállási elemek, amelyek nincsenek, de mégis vannak*”.³² Tudom, ez sokaknak nehezen értelmezhető, de a nyomozás során át kell lépni a büntető anyagi és alaki jogi szemlélet 'bebetonozott' korlátait (avagy le kell rombolni azokat): *a nyomozás, azon belül különösen a felderítés visszafogottan fogalmazva is többről szól, mint a büntető jogszabályok alkalmazása.*

Számba vettük a sorozatelkövetés gyanújának megalapozását elősegítő egyéb szempontokat, amelyek az általános törvényi tényállás elemeivel jól összehangolhatók:

- az elkövetés tárgya (szűkebb értelemben véve a dolog, tágabb értelmezésben pl. a támadott objektum),
- a sértett (károsult vagy áldozat),
- az elkövetési magatartás (amely nem azonos a módszerrel, noha a valóságban nem, vagy csak nehezen választható külön),
- az eredmény (ez esetben nem csak a tényállásszerű eredményt kell alapul venni),
- az alany (elkövetők: tettes, közvetett tettes és társtettes; részesek: felbujtó és bűnsegéd), végül
- a motívum és a célzat (ez utóbbi túlmutat a szándékon).

Megállapítottuk továbbá, hogy az elkövető személyére következtethetünk az elkövetés módszeréből (modus-kép); az elkövetés eszközéből (magából az

³² Akit érdekel a téma, olvassa el KOVÁCS Gyula: Nyomozás a gyakorlatban – A kezdeti lépésektől a nyomozás tervezéséig és szervezéséig. *Magyar Bűnüldöző*, 2014/1–2, 20-37.

eszközből, annak gyártási technológiájából, származási helyéből, speciális jellegéből, sőt, az eszköz önmagában nyomhordozó is lehet); az eszközhasználat módjából (legfőképpen, ha az speciális szakértelmet igényel).

Az ismétlést követően most azt vesszük górcső alá, hogy a sorozatelkövetés 'összehozására' milyen lehetőségek adóttak.

A sorozatelkövetés megállapítása érdekében alapvetően a bűnügyi iratokat kell tanulmányozni.

Az egyes bűnügyi iratokon belül *vizsgálni kell különösen:*

- a feljelentést vagy bejelentést, illetve az azokról készült jegyzőkönyvet,
- azt az iratot, amely a büntetőeljárás (esetünkben a nyomozás) megindulásának az alapját képezte (ez az úgynevezett kezdőirat, ami lehet feljegyzés, rendőri jelentés, megkeresés, valamint azok mellékletei stb.),
- a bűncselekmény helyszínén és környékén az elkövető(k)re vonatkozó adatgyűjtésről és a tanúkutatásról készített feljegyzést vagy jelentést,
- az elkövető(k)re vonatkozó tanúvallomásokat,
- a helyszíni szemlééről készült jegyzőkönyvet, valamint mellékleteit (helyszínvázlat, helyszínrajz, kép- vagy hangfelvétel, illetve képet és hangot egyidejűleg rögzítő felvétel, bűnjeljegyzék),
- a házkutatásokról készült jegyzőkönyveket és azok mellékleteit (lásd a helyszíni szemlénél felsoroltakat),
- a helyszíni szemlén és a házkutatásokon lefoglalt nyomokkal, anyagmaradványokkal és tárgyi bizonyítási eszközökkel kapcsolatosan készült szakvéleményeket,
- a szakértők (egymás jelenlétében való) meghallgatásáról készült jegyzőkönyveket,
- az egyéb bizonyítási cselekményekről készített jegyzőkönyveket.

Nehéz lenne előre megjósolni, hogy a konkrét bűnügyben a felsorolt bűnügyi iratok közül, a 'sorozat-összehozás' eredményessége szempontjából, melyik bír nagyobb jelentőséggel. Általában *a feljelentésnek, a sértett és a szemtanú vallomásának, a helyszíni szemlééről készült jegyzőkönyvnek, valamint a szakvéleménynek van a leglényegesebb információtartalma.*

A bűnügyi iratok tanulmányozásán túlmenően *meg kell vizsgálni, illetve megtekinteni*

- a (magán)biztonsági kamerák, a térfigyelő kamerarendszerek felvételeit, valamint a bűncselekmény helyszínén az elkövetés idejében bárki által, bármilyen okból, akár egy mobiltelefon kamerájával készített kép- és hangfelvételeket,

- a különböző bűnügyi és egyéb nyilvántartások, adattárak adatait (ezekről később még lesz szó).

E tanulmány elején jeleztem, sőt, kiemeltem, hogy *a nyomozó hatóság kezdetben azt a helyzetet 'ismeri fel', ami sorozatelkövetés gyanújára utalhat, nem pedig magát a sorozat-bűncselekményt. A sorozatelkövetés nyomozása (felderítése és vizsgálata) lényegében négy szakaszra osztható:*

1. valamely bűncselekményfajta sorozatos előfordulásának észlelése (*felmerül a sorozatelkövetés gyanúja*),
2. az elemző-értékelő munka és az összehasonlító ügyelemzés eredményeképpen a sorozatelkövetés *detektálása (a gyanú megalapozása*, ami nem azonos a személyre szabott megalapozott gyanúval): tulajdonképpen *megbizonyosodunk arról, hogy valóban sorozatelkövetéssel van dolgunk*,
3. a folyamat (sorozatelkövetés) megszakítása, az ismeretlen elkövető (vagy elkövetők) kilétének a megállapítása (az ügytől a személyig modell),
4. az elkövető(k) személyével (vagy az elkövetői körrel) kapcsolatba hozható *sorozat-bűncselekmények vizsgálata (a személytől az ügyig modell)*.

Kovács Lajos a már hivatkozott szakkönyvben *a sorozatgyilkosságok felderítési sémáját* három pillérre alapozza:

„*Első és alapvető feladat a sorozatjelleg felismerése*, ami sokszor nem könnyű feladat, esetenként szinte lehetetlen”³³ (erről a pillérről a bevezető részben már írtam).

„*Második feladat – a sorozatjelleg bizonyítása után – az elkövető (a tettesek) profiljának, személyiségének megrajzolása.*”³⁴

„*A sorozatgyilkosság felderítésének harmadik szakasza maga a konkrét nyomozás*, az ügy felderítése, bizonyítása és kiterjesztése, tehát lehetőleg a sorozathoz tartozó összes büntett megállapítása.”³⁵

A szerzők szerint – némi pontosítással és kiegészítéssel – *a következő jelek, adatok, hasonlóságok alapján ismerhetők fel a sorozatbűncselekmények: a behatolás módja (módszere) és eszköze, az elkövető (tettes) helyszíni tevékenysége,*

33 KOVÁCS – BÓI – GIRHINY i. m. 244.

34 Uo. 246.

35 Uo. 247.

az elkövető (tettes) helyszíni tevékenységének tárgyiasult okozatai,³⁶ a helyszíni adatgyűjtés eredményei.³⁷

4. Hogyan fogjunk 'ölbe tett kézzel' sorozatelkövetőt?

Ennek a fejezetnek a címét eredetileg hosszabbra terveztem: *A helyszíni tevékenység, a bűnügyi nyilvántartásba vétel*³⁸ és *a szakértői munka mint a sorozat-összehozás egyik leghatékonyabb formája* (vagy záloga). Ezt a címet – alapvetően a terjedelme miatt – elvettem, és kitaláltam helyette egy rövidebb, és talán figyelemfelkeltőbb megnevezést.

Természetesen szó sincs arról, miszerint az ügyben eljáró nyomozó, vagyis az ügygazda az íróasztalánál ölbe tett kézzel ücsörögve báván réved maga elé, miközben folyamatosan 'detektálódnak' a sorozatelkövetések, és egymás után 'dőlnék be' a sorozatelkövetők. A hangzatosnak remélt cím lényegében arra utal, hogy jellemzően *a helyszínen végzett eljárási cselekmények eredményeképpen felkutatott és rögzített nyomok, anyagmaradványok, valamint tárgyi bizonyítási eszközök a szakértői munka következtében végül elvezet(het)nek az elkövető(k)höz*. Ennek egyik feltétele persze az, hogy egy korábbi bűncselekmény (vagy bűncselekmények) helyszínén fogatosított eljárási cselekmények során ugyancsak megtörténjen a nyomok, anyagmaradványok, valamint tárgyi bizonyítási eszközök felkutatása és rögzítése, a nyomok stb. szakértői vizsgálata, továbbá – és ez nagyon-nagyon fontos – az 'eredmény' bűnügyi nyilvántartásba vétele.

Nézzünk egy egyszerű példát:

- A) betöréses lopás (a továbbiakban: bűncselekmény) helyszíni szemléje során a bűnügyi technikus a^1, a^2, a^3, a^4, a^5 azonosító jelzéssel ellátva különböző személyektől származó ujjnyomokat rögzít, amelyeket a szakértői vizsgálatot követően daktiloszkópiai nyilvántartásba³⁹ (a továbbiakban: nyilvántartás) vesznek.

36 „A helyszínek emberi tevékenységek következményei, az ott lévő dolgok tehát nem mások, mint eltárgyasodott emberi magatartások.” Forrás: ILLÁR Sándor (szerk.): *Kriminál-taktika*. Budapest, BM Könyvkiadó, 1983, 15.

37 KOVÁCS – BÓI – GIRHINY i. m. 248-250.

38 Lásd a bűnügyi nyilvántartási rendszerről, az Európai Unió tagállamainak bíróságai által magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról, valamint a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásáról szóló 2009. évi XLVII. törvény (a továbbiakban: Bnyt.v.) vonatkozó rendelkezéseit.

39 A bűncselekmény helyszínén és a bűncselekmény elkövetésének nyomait hordozó tárgyon rögzített ujj- és tenyérynnyomatok nyilvántartása [Bnyt.v. 38. § a) pontja].

- B) bűncselekmény helyszíni szemléljén a bűnügyi technikus b^1 , b^2 azonosító jelzéssel ellátva különböző személyektől származó ujjnyomokat rögzít, amelyeket a szakértői vizsgálatot követően nyilvántartásba vesznek.
- C) bűncselekmény helyszíni szemléljén a bűnügyi technikus c^1 , c^2 , c^3 , c^4 azonosító jelzéssel ellátva különböző személyektől származó ujjnyomokat rögzít, amelyeket a szakértői vizsgálatot követően nyilvántartásba vesznek.
- D) bűncselekmény helyszíni szemléljén a bűnügyi technikus d^1 , d^2 azonosító jelzéssel ellátva különböző személyektől származó ujjnyomokat rögzít, amelyeket a szakértői vizsgálatot követően nyilvántartásba vesznek.
- E) bűncselekmény helyszíni szemléljén a bűnügyi technikus e^1 , e^2 , e^3 azonosító jelzéssel ellátva különböző személyektől származó ujjnyomokat rögzít, amelyeket a szakértői vizsgálatot követően nyilvántartásba vesznek.
- F) bűncselekmény helyszíni szemléljén a bűnügyi technikus f^1 , f^2 , f^3 , f^4 , f^5 azonosító jelzéssel ellátva különböző személyektől származó ujjnyomokat rögzít, amelyeket a szakértői vizsgálatot követően nyilvántartásba vesznek.

A fentiek alapján nyilvánvalóan felmerülhet a sorozatelkövetés gyanúja.

Mind a hat betöréses lopás a Budapest XI. kerület, Spanyolrét és Madárhegy közötti hétvégi házak övezetében történt (az *elkövetés helye tág értelemben*) januárban, hétköznapokon, keddtől-csütörtökig (az *elkövetés ideje*, ill. a *ciklikusság*).

Az ismeretlen tettesek a telkeket (az *elkövetés helye szűkebb értelemben*) határoló drótkerítés alsó részét csípőfogóval elvágták, majd a bekerített helyre behatolva a hétvégi házak ajtaját úgynevezett szöghúzó vassal (másképpen: ládabontóval) kifeszítették (az *elkövetés helye konkrétan*, valamint az *elkövetés módszere és eszköze*). A hétvégi házakból műszaki és számítástechnikai cikket, illetve – amennyiben a házban volt ilyen – készpénzt és/vagy értékesebb dísz tárgyakat (pl. porcelánfigurákat) zsákmányoltak (az *elkövetés tárgya*), annyit, amennyit egy-egy ember 'kézben' (táskában, hátizsákban stb.) elbír.

A tettesek a helyszínen ettek-ittak, dohányoztak, használták a vécét, valamint az A)–B) és E)–F) esetben a hétvégi házban aludtak. Rendetlenséget (ételmaradékot, koszt és szemetet) hagytak maguk után (az *elkövetők helyszínen tanúsított magatartása*).

Az összehasonlító ügyelemzés eredményeképpen megtörténik a sorozatelkövetés detektálása (a gyanú megalapozása).

A további nyomozás során, a nyilvántartás⁴⁰ adatai alapján megállapítást

40 Bnytv. 38. § a) pontja.

nyert, hogy az A) bűncselekmény helyszínén a^1 , a^2 , a^3 azonosító számon rögzített ujjnyomok közül

- az a^1 ujjnyom megegyezik a C) bűncselekmény helyszínén rögzített c^2 ; az E) bűncselekmény helyszínén rögzített e^2 ; az F) bűncselekmény helyszínén rögzített f^4 ujjnyommal,
- az a^2 ujjnyom megegyezik a B) bűncselekmény helyszínén rögzített b^1 ; a C) bűncselekmény helyszínén rögzített c^4 ; az E) bűncselekmény helyszínén rögzített e^3 ; az F) bűncselekmény helyszínén rögzített f^5 ujjnyommal,
- az a^3 ujjnyom megegyezik a C) bűncselekmény helyszínén rögzített c^3 ; a D) bűncselekmény helyszínén rögzített d^2 ; az E) bűncselekmény helyszínén rögzített e^1 ; az F) bűncselekmény helyszínén rögzített f^2 ujjnyommal.

Amennyiben az A) bűncselekmény helyszínén rögzített a^1 ujjnyomnak 'Z'; a^2 ujjnyomnak 'X'; a^3 ujjnyomnak 'Y' betűjelet adunk, és 'gazdáiknak' megelőlegezzük az 'elkövető' minősítést, akkor a következő 'képletet' kapjuk:

- A) bűncselekmény helyszínén Z, X, Y elkövető,
- B) bűncselekmény helyszínén X elkövető,
- C) bűncselekmény helyszínén Z, Y, X elkövető,
- D) bűncselekmény helyszínén Y elkövető,
- E) bűncselekmény helyszínén Y, Z, X elkövető,
- F) bűncselekmény helyszínén Y, Z, X elkövető

tartózkodott, de legalábbis az ujjnyomát valamilyen módon ott hagyta.

A fenti képletből megállapítható, hogy a hat betöréses lopás helyszínén X elkövető öt, Y elkövető ugyancsak öt és Z elkövető négy esetben hagyta ott az ujjnyomát. Megállapítható az is, hogy Y elkövető a B) bűncselekmény; X elkövető a D) bűncselekmény; Z elkövető a B) és a D) bűncselekmény helyszínén nem járt, amennyiben mégis, ott nem hagyott nyomot, pontosabban ujjnyomot.

Összehoztuk a sorozatot 'ölbe tett kézzel'? Nem vitás, hogy igen. Most már csak elkövetőkre lenne szükség, vagyis jó lenne megszakítani a sorozatot. Ücsörögjünk még egy keveset 'ölbe tett kézzel'.

- G) betöréses lopás helyszínén *lakossági bejelentés alapján a három tetten ért, és menekülő elkövető közül az egyiket a rendőrijárőr elfogja, és az elkövetés helye szerint illetékes rendőrkapitányságra előállítja. Neve: Pajzseres Péter. A nyomozó hatóság az elkövetőt őrizetbe veszi, közlik vele a megalapozott gyanút, vagyis megkezdik gyanúsított kihallgatását (ettől kezdve az elkövetőből gyanúsított lesz), majd 'rabosítják' (a törvényi*

feltételek megléte esetén bűnügyi nyilvántartásba veszik).⁴¹

A nyilvántartásban⁴² szereplő ujjnyomok, illetve az őrizetbe vett gyanúsított ujjlenyomatainak összehasonlítását követően megállapítják, hogy az A)–C) és az E)–F) betöréses lopások helyszínén rögzített a^2 , b^1 , c^4 , e^3 , f^5 azonosító jelzéssel ellátott ujjnyomok megegyeznek a gyanúsított ujjlenyomataival.

Bűncselekmények	A helyszíni szemlén rögzített ujjnyomok				
A)	a^1	a^2	a^3	a^4	a^5
B)	b^1	b^2			
C)	c^1	c^2	c^3	c^4	
D)	d^1	d^2			
E)	e^1	e^2	e^3		
F)	f^1	f^2	f^3	f^4	f^5

A fenti táblázat a megállapítottak vázlatos összefoglalója. A különböző – A)–F) – bűncselekmények helyszínén rögzített azonos ujjnyomokat azonos színek jelölik. Amennyiben az A) bűncselekmény helyszínén rögzített ujjnyomokat átnevezzük ($a^1=Z$, $a^2=X$, $a^3=Y$), a fenti képlet más aspektusból is vizsgálható.

Bűncselekmények	A helyszíni szemlén rögzített ujjnyomok					Elkövetők
A)	$a^1=Z$	$a^2=X$	$a^3=Y$	a^4	a^5	Z, X, Y
B)	X	b^2				X
C)	c^1	Z	Y	X		Z, Y, X
D)	d^1	Y				Y
E)	Y	Z	X			Y, Z, X
F)	f^1	Y	f^3	Z	X	Y, Z, X

Fény derült tehát X elkövető személyére: *Pajszeres Péter 'barátunk'* az egyik sorozatbetörő. Ezzel együtt megtörtént a folyamat, vagyis a sorozatelkövetés megszakítása. Lehet örvendezni, de: csak a csatát nyertük meg, a háborút még nem.⁴³

41 Személyazonosító adatok és fényképek nyilvántartása [Bnytv. 3. § (1) bekezdés a) pontja és (4)–(6) bekezdése]; A büntetőeljárás hatálya alatt állók nyilvántartása [3. § b) pontja; 7. § c) pontja; 21–30. §]; Daktiloszkópiai nyilvántartás és DNS-profil-nyilvántartás [35. §; 37–66. §].

42 Bnytv. 38. § a) pontja.

43 Eredetileg: „Soha ne hidd, hogy egy csata megnyerése az egész háború végét jelenti.”

Detektáltuk, sőt, megszakítottuk a sorozatelkövetést (mindezt 'ölbe tett kézzel'), és megvan az egyik sorozatelkövető. Ettől a ponttól *kezdetét veszi a felderítéssel vegyes vizsgálati szak, hiszen két sorozatelkövető kiléte még ismeretlen*: bízunk benne, hogy nem sokáig.

Most pedig *'elengedjük'* ezt az ügyet, mivel ennek az írásnak nem az a célja vagy a feladata, hogy a bűncselekmény tudomásra jutásától a vádemelésig végigkísérje és kommentálja a nyomozás menetét.

A *helyszíni tevékenység, a bűnügyi nyilvántartásba vétel és a szakértői munka* megmagyarázásával azonban még adós vagyok. Tekintsük át röviden, mondhatni vázlatosan e három témát.

A bűncselekmény tudomására jutását követően a *helyszíni tevékenység* jellemzően a következő – a sorozat-összehozás szempontjából releváns – intézkedésekből és nyomozási cselekményekből áll:

- a helyszín megtekintése, a helyszín biztosítása, a helyszíni szemle,
- a helyszíni adatgyűjtés és tanúkutatás, a helyszínen tartózkodók kikérdezése,
- házkutatás, lefoglalás (ideértve az elektronikus adat lefoglalását és a megőrzésre kötelezést is), helyszíni kihallgatás.

Ez utóbbi két kényszerintézkedésre és a bizonyítási cselekményre nem feltétlenül csak a bűncselekmény helyszínén kerül sor; a helyszíni kihallgatás pedig tipikusan nem a késedelmet nem tűrő nyomozási cselekmények körébe tartozik.

Hangsúlyozom: a felsoroltak mellett még számos egyéb helyszíni intézkedést és nyomozási cselekményt hajt végre a nyomozó hatóság (pl. elsősegélynyújtás, kárelhárítás, értesítések, az elkövető üldözése). Itt és most csak azokat a fontosabbakat említettem meg, amelyek a sorozat-bűncselekmények nyomozásakor meghatározók.

A *bűnügyi nyilvántartásba vételre* korábban már kitértem: az ezzel kapcsolatos szabályokat alapvetően a nagyon hosszú című, és már többször hivatkozott 2009. évi XLVII. törvény (Bnytv.) tartalmazza.⁴⁴ A következőkben valamelyest részletesebben foglalkozom a témával.

A sorozat-bűncselekmények nyomozása szempontjából nélkülözhetetlen, Bnytv. szerinti adattár bűnügyi nyilvántartási rendszerből (Bnytv. II. Fejezet 3–30/A. §), valamint a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásából (Bnytv. IV. fejezet 35–66. §) tevődik ki.

SUSANNA, Tamaro: *Ahová a szíved húz*. Budapest, Trivium Kiadó, 1995, 50.

44 A bűnügyi nyilvántartásba vétellel kapcsolatosan lásd még DOBOS – KOVÁCS i. m. 67-76.

A) A bűnügyi nyilvántartó rendszer

- személyazonosító adatok és fényképek nyilvántartásából és
- bűnügyi nyilvántartásból

áll [Bnytv. 3. § (1) bekezdése].

A bűnügyi nyilvántartások felosztása:

- büntettek nyilvántartása,
- hátrányos jogkövetkezmények alatt álló, büntetlen előéletű személyek nyilvántartása,
- büntetőeljárás hatálya alatt állók nyilvántartása és
- külföldre utazási korlátozás hatálya alatt állók nyilvántartása (Bnytv. 7. §).

B) A bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartása

- daktiloszkópiai nyilvántartásra és
- DNS-profil-nyilvántartásra

tagozódik (Bnytv. 35. §).

A daktiloszkópiai nyilvántartás: ujj- és tenyéryomtöredéket, valamint ujj- és tenyéryomatot (a továbbiakban együtt: ujj- és tenyéryomat) tartalmazó nyilvántartás [Bnytv. 2. § c) pont], amely

- a bűncselekmény helyszínén és a bűncselekmény elkövetésének nyomait hordozó tárgyon rögzített ujj- és tenyéryomatok nyilvántartásából,
- a büntetőeljárás alá vont személyek ujj- és tenyéryomatainak nyilvántartásából, valamint
- a bűncselekmény elkövetése miatt jogerősen elítélt személyek ujj- és tenyéryomatainak nyilvántartásából áll (Bnytv. 38. §).

A DNS-profil-nyilvántartás részei:

- a bűncselekmény helyszínén és a bűncselekmény elkövetésének nyomait hordozó tárgyon rögzített DNS-profilok nyilvántartása,
- a büntetőeljárás alá vont személyek DNS-profiljainak nyilvántartása, valamint
- a bűncselekmény elkövetése miatt jogerősen elítélt személyek DNS-profiljainak nyilvántartása (Bnytv. 53. §).

A DNS-profil: a dezoxiribonukleinsav-molekula meghatározott szakaszainak vizsgálata alapján képzett alfanumerikus adatsor; a *DNS-elemzés:* a DNS-profil meghatározásának folyamata [Bnytv. 2. § d)–e) pontja].

Az *adattár III. Fejezete* (31–34. §) az Európai Unió tagállamainak bírósága által magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról rendelkezik. Ez a nyilvántartás azonban a sorozatelkövetés nyomozása vonatkozásában olyannyira nem mérvadó.

A szakértői tevékenység lényege nagyvonalakban: a helyszínen – különösen a szemlén, a házkutatás alkalmával és a lefoglalás foganatosításakor – rögzített nyomok (ujj- és tenyéryomok), (biológiai) anyagmaradványok és tárgyi bizonyítási eszközök, valamint a 'rabosítás' eredményeképpen a bűnügyi nyilvántartásokban (jellemzően a személyazonosító adatok és fényképek nyilvántartásában, illetve a daktiloszkópiai nyilvántartásban) rögzített adatok összehasonlítását jelenti. *A szakértői összehasonlító munka eredményeképpen detektálható a sorozatelkövetés, megállapítható a sorozatelkövető kiléte, és megszakítható a folyamata* (a sorozatelkövetés).

Megjegyzendő, hogy a rendőrségi elektronikus Modus Operandi Nyilvántartásnak ugyancsak kiemelt szerepe lehet a sorozatelkövetők felderítésében, azonban itt alapvetően a szakértői összehasonlító munkát preferáltam.

5. Segédletek

Segédletek: szinte bármi lehet.

Elsősorban nyilvánvalóan a már részben említett elektronikus nyilvántartások, adattárak válnak leginkább hasznára a sorozat-összehozásnak. Ilyenek például:

- a bűnügyi nyilvántartási rendszer (azon belül a személyazonosító adatok és fényképek nyilvántartása, valamint a bűnügyi nyilvántartások),⁴⁵
- a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartása (amelynek részét képezi a daktiloszkópiai nyilvántartás és a DNS-profil-nyilvántartás),⁴⁶
- a Robotzsaru integrált ügyviteli, ügyfeldolgozó és elektronikus iratkezelő rendszer,⁴⁷

45 Bnyt. 3–30/E. §.

46 Bnyt. 35–66. §.

47 24/2011. (IX. 9.) BM utasítás a Robotzsaru integrált ügyviteli, ügyfeldolgozó és elektronikus iratkezelő rendszer használatának szabályozásáról, az egységes elektronikus iratkezelés bevezetéséről és a bevezetést támogató projektszervezetek létrehozásáról; 18/2011. (IX. 23.) ORFK utasítás a Robotzsaru integrált ügyviteli, ügyfeldolgozó és elektronikus iratkezelő rendszer egységes és kötelező használatáról, jogosultsági rendjéről, az adatvédelem, valamint a rendszerfejlesztés előírásairól; 38/2018. (VI. 29.) ORFK utasítás a Robotzsaru integrált ügyviteli, ügyfeldolgozó és elektronikus iratkezelő rendszerben megvalósuló ENyÜBS adatszolgáltatásról.

- az elektronikus Modus Operandi Nyilvántartás,⁴⁸
- lakcímek és személyi adatok nyilvántartása,⁴⁹
- közúti járművezetők és járműtulajdonosok nyilvántartása.⁵⁰

Másodsorban eredményesen használhatók fel a különböző

- feljegyzések, listák, névsorok, címjegyzékek, iratminták, tevékenységlisták és típustervek,
- táblázatok, diagramok, út- és időgrafikonok,
- helyszínvázlatok, helyszínrajzok, térképvázlatok, térképek, műholdas felvételek, GPS helyzetmeghatározók és navigátorok (útvonaltervezők),
- számítástechnikai-informatikai eszközök (asztali számítógép, laptop, notebook, tablet),
- okostelefon, okosóra,
- számítástechnikai-informatikai naptárprogramok (Google naptár, MS Outlook levelező- és naptárprogram),
- speciális számítástechnikai-informatikai programok (Face-program, Polygon-program, Jogtár navigátor stb.).

A segédletek típusai – akárcsak bizonyos bűncselekmények elkövetési módszerei – *szinte felleltározhatatlanok*. Ahogyan korábban már írtam, segédlet szinte bármi lehet.

Megjegyzendő, hogy a segédletekkel kapcsolatosan még mindig 'kísért a múlt': a szakirodalomban számos műben találkozhatunk például ponttérképekkel és azok mellékleteivel. Nem vitatom, hogy néha a hagyományosnak mondott papíralapú adathordozók (segédletek) sem elvetendőek (pl. asztalinaptár, jegyzetfüzet), de manapság például a térképvázlatokra helyezett fóliák a különféle színes 'egyezményes' jelekkel, rászúrt gombostűkkel, zászlócskákkal, nem igazán korszerűek. Ma már számítógépes program rajzolja a kérdéses munkatérképeket (megjelölésük csupán egy-egy kattintás az egérrel), és napjaink nyomozói a papírnaptárt és egyéb sillabuszt mellőzve, informatikai adatbázisokat felhasználva tervezik a nyomozást, valamint ütemezik egyéb

48 12/2014. (V. 16.) ORFK utasítás.

49 A polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény; 146/1993I (X. 26.) Kormányrendelet a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény végrehajtásáról.

50 A közúti közlekedési nyilvántartásról szóló 1999. évi LXXXIV. törvény; 53/2017. (XII. 29.) Kormányrendelet a közúti közlekedési nyilvántartás működéséről és az adatszolgáltatás rendjéről.

szolgálati feladataikat. Ha pedig tájékozódni szeretnének, akkor a már felsorolt számítástechnika-informatikai programok valamelyikét alkalmazzák.

Jómagam valamikor még körzeti megbízottként használtam papíralapú térképvázlatot, fóliát, amelyre rajzolgattam a színes 'egyezményes' jeleket, de az valamikor az ősködben volt.

A sorozatelkövetés nyomozásának tudományosabb hátterével a már hivatkozott 1981-es Dobos-cikk,⁵¹ az ugyancsak idézett, *A kriminálmetodika elméleti és gyakorlati kérdései*⁵² című egyetemi jegyzet foglalkozik. Kifejezetten a sorozatban elkövetett emberölésekre fókuszál a Kovács – Bói – Girhiny-féle szakkönyv 8.1. fejezete,⁵³ amely kriminalisztikatörténeti és jellemzően gyakorlati nézőpontból közelíti meg a témát.

51 DOBOS i. m. 13-20.

52 KOVÁCS – NAGY i. m. 125-139.

53 KOVÁCS – BÓI – GIRHINY i. m. 243-250.